

II.

NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE NA OBDOBÍ 2013 - 2018

Praha 2013

Obsah

Úvodem	3
1. Základní východiska, principy a cíle Strategie	4
1.1. Východiska strategie	4
1.2. Principy Strategie	5
1.3. Základní cíle Strategie	6
1.4. Cílové skupiny	6
1.4.1. Primární cílové skupiny	7
1.4.2. Další cílové skupiny	7
1.5. Funkce Strategie	8
2. Systém primární prevence rizikového chování v České republice	8
2.1. Základní terminologie	8
2.2. Úrovně specifické primární prevence	9
2.3. Formy rizikového chování	9
2.4. Prioritní oblasti Strategie na příští období	9
2.4.1. Koordinace primární prevence - role a odpovědnost klíčových subjektů	10
2.4.2. Legislativa v oblasti primární prevence	14
2.4.3. Vzdělávání v oblasti primární prevence	17
2.4.4. Finanční zajištění primární prevence	18
2.4.5. Evaluace primární prevence a certifikace programů primární prevence	22
3. Seznam použité literatury a zdrojů	24
Příloha 1: Seznam subjektů a osob podílejících se na tvorbě strategie	25

Úvodem

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) má stěžejní roli při uplatňování školní primární prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v České republice. V oblasti protidrogové primární prevence bylo ministerstvo usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky a současně zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, pověřeno financováním a koordinací činností v oblasti primární protidrogové prevence ve školách a školských zařízeních. Období školního vzdělávání je velmi významné při formování osobnosti mladých lidí a vše, co se v tomto období nepodaří, se jen velmi obtížně napravuje v období dospělosti. Toto je také důvod, proč je oblasti prevence rizikových projevů chování u školní populace věnována mimořádná pozornost, a to nejen ze strany ministerstva, ale i všech dalších složek podílejících se na řízení oblasti školství, zvláště pak krajů a obcí.

Ministerstvo v oblasti prevence rizikového chování plní několik stěžejních úkolů. Jednak je to stanovování základních strategií v daných oblastech, stanovení priorit na budoucí období, podpora vytváření vazeb a struktury subjektů realizujících či spolupodílejících se na vytyčených prioritách a v neposlední řadě podpora vytváření materiálních, personálních a finančních podmínek nezbytných pro vlastní realizaci prevence ve školství, včetně nezbytné metodické podpory subjektů působících v primární prevenci.

Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 (dále jen Strategie) vychází ze závěrů pravidelných jednání s krajskými školskými koordinátory prevence a metodiky prevence, z dlouhodobých cílů stanovených Strategiemi meziresortních orgánů a ze zkušeností s naplňováním předchozích koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších rizikových projevů chování u dětí a mládeže na období 1998 – 2000, 2001 – 2004, 2005 - 2008 a 2009 - 2012.

Strategie je v souladu s dalšími koncepčními dokumenty, jako jsou Strategie prevence kriminality na období 2012-2015 a Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018. Strategie je současně plně v souladu s návrhem Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování (Pavlas Martanová, a kol., 2012), (dále jen Standardů primární prevence rizikového chování), které v roce 2013 projdou schvalovacím procesem.¹

Konkretizace a harmonogram plnění jednotlivých cílů krátkodobých, střednědobých i dlouhodobých ve Strategii obsažených budou rozpracovány v následném Akčním plánu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na příslušné období.

MŠMT děkuje všem spolupracovníkům z řad státní i veřejné správy, škol a školských zařízení, vysokých škol i nestátních neziskových organizací, kteří připravovali podklady pro tvorbu Strategie v pracovních skupinách, připomínkovali zaslané materiály a dávali podněty během celého procesu tvorby Strategie v průběhu roku 2012.

Věříme, že i díky jejich podnětům se Vám dostává nyní do rukou dokument, který bude oporou pro všechny kroky a opatření činěné v následujícím období a naplňováním jeho výstupů bude postupně docházet k účinnému zefektivňování systému primární prevence v ČR.

¹ Standardy primární prevence rizikového chování vznikly v rámci ESF projektu Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni (VYNŠPI, č. CZ.1.07/1.3/00/08.2005), který byl realizován Klinikou adiktologie (dřívější Centrum adiktologie) a NÚV (dřívější IPPP) v letech 2009 – 2012.

1. Základní východiska, principy a cíle Strategie

1.1. Východiska strategie

MŠMT je resortem, který koordinuje v rámci ČR aktivity v oblasti primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Tuto koordinaci zabezpečuje ve spolupráci s krajskou institucionální úrovní - krajskými školskými koordinátory prevence, na úrovni bývalých okresů prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden - metodiků prevence a zároveň v úzké vazbě na činnost samotných primárních uživatelů a realizátorů programů primární prevence rizikového chování škol a školských zařízení - školních metodiků prevence. Díky takto nastavenému vertikálnímu systému vedení má MŠMT vytvořen stabilní systém koordinace a řízení od úrovně státní, přes samosprávnou, až po úroveň místní.

V rámci celé ČR má ve spolupráci s kraji vytvořeny koordinační a metodické články na krajské, bývalé okresní a místní (školní) úrovni.

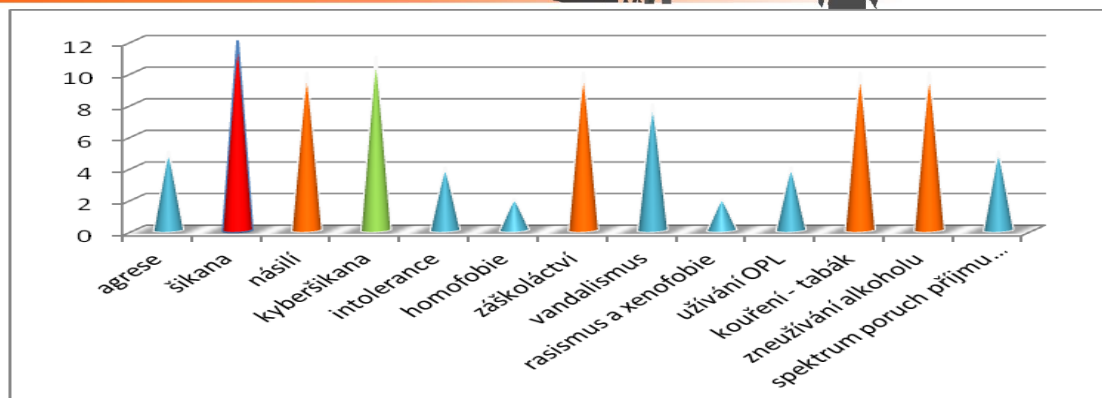
Při své činnosti primárně vychází z dokumentů národní povahy, a to zejména platné legislativy a národních strategií – Národní strategie protidrogové politiky na příslušná období a Strategie prevence kriminality taktéž na příslušná období.

Rozvíjí spolupráci v oblasti primární prevence na horizontální (meziresortní úrovni), má zřízen poradní orgán, jímž je Výbor pro koordinaci primární prevence; na vertikální úrovni má zřízen Výbor krajských školských koordinátorů prevence, dále spolupracuje s nadresortními orgány zejména s Úřadem vlády - Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Republikovým výborem pro prevenci kriminality Ministerstva vnitra.

Současně při realizaci opatření k zamezení či minimalizaci výskytu rizikového chování u dětí a mládeže vychází z aktuálních dat z výzkumů a šetření realizovaných renomovanými institucemi. Významným zdrojem dat jsou také informace z terénu získané prostřednictvím sítě svých koordinátorů a metodiků výše uvedených.

Relevantním východiskem a zdrojem jsou zde i výstupy České školní inspekce.

Z informací vyplývajících z komunikace s krajskými školskými koordinátory prevence a z údajů uvedených v krajských plánech prevence na rok 2013 vyplynula následující četnost výskytu rizikových typů chování (v roce 2012) ve školském prostředí. *(Je třeba upozornit, že v rámci krajů nebyla použita jednotná metodika sběru dat, nicméně z dílčích šetření jednotlivých krajů byla stanovena prioritace výskytu jednotlivých typů rizikového chování. Do budoucna je i touto strategií nastaveno jako jeden z cílů vytvoření efektivního jednotného sběru dat pro celou ČR s cílem umožnění průkazné a transparentní komparace dat.)*

1.2. Principy Strategie

Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018 vychází ze zkušeností z minulých let, opírá se o současné trendy na poli primární prevence. Strategie se zakládá na níže popsaných principech. Jedná se o principy, které vzešly z výzkumných zjištění a praktických zkušeností, které můžeme označit jako zásady efektivní primární prevence.

Tyto zásady již byly popsány v dříve publikované odborné literatuře (viz Seznam použité literatury a zdrojů).

Partnerství a společný postup

Strategie podporuje partnerství a širokou spolupráci na všech úrovních při respektování kompetencí. Společný koordinovaný postup všech článků v systému prevence v rámci resortu školství zvyšuje pravděpodobnost účinnosti působení a úspěchu při dosahování stanovených cílů.

Komplexní řešení problematiky primární prevence rizikového chování

Preventivní programy je nutné koncipovat komplexně v koordinované spolupráci různých institucí. Strategie se zabývá definicí vzájemného propojení všech subjektů v rámci primární prevence a koordinací řešení problémů souvisejících s rizikovým chováním.

Kontinuita působení a systematickosti plánování

Preventivní působení musí být systematické a dlouhodobé. Jednorázové aktivity, bez ohledu na rozsah a náklady nejsou příliš efektivní. Pozitivních změn nelze dosáhnout dílčími ani izolovanými opatřeními, ale dlouhodobým a komplexním úsilím a Strategiemi.

Uplatňování ověřených dat a hodnocení efektivity

Aktivity realizované v rámci primární prevence jsou založené na analýze současné situace, identifikovaných problémech, potřebách a prioritách, tedy na vědecky ověřených faktech a datech, nikoli na předpokladech a domněnkách. Jednotlivá opatření jsou důsledně monitorována, je vyhodnocována jejich účinnost a případně jsou modifikovány realizované aktivity. Strategie je strukturována tak, aby se usnadnilo hodnocení její realizace a efektivity, její cíle jsou realistické (tj. dosažitelné) a měřitelné (tj. hodnotitelné).

Racionální financování a garance kvality služeb

Financování je nástrojem naplnění cílů Strategie. Účinná opatření primární prevence není možno uskutečnit bez adekvátního zabezpečení finančních zdrojů k jejich realizaci. Financované aktivity musí splňovat kritéria kvality (certifikace) a efektivity (cena/výkon).

Cílenost a adekvátnost informací i forem působení

Realizované preventivní aktivity musí odpovídat cílové skupině a jejím věkovým, demografickým a sociokulturním charakteristikám a potřebám. U každého preventivního programu je třeba definovat, pro jakou cílovou skupinu je určen.

 Včasný začátek preventivních aktivit, ideálně již v předškolním věku

Čím dříve prevence začíná, tím je ve výsledku efektivnější. Osobnostní zaměření, názory a postoje se formují již v nejranějším věku. Formy působení musí být přizpůsobeny věku a možnostem dětí.

 Pozitivní orientace primární prevence

Nabídka pozitivních alternativ a využívání pozitivních modelů vykazují větší efektivitu než používání negativních příkladů v preventivních aktivitách.

 Orientace na kvalitu postojů a změnu chování

Každé primárně preventivní působení si klade za cíl mít pozitivní vliv na změnu postojů a chování daného jedince. Součástí preventivních programů by proto mělo být získání relevantních sociálních dovedností, relevantních znalostí a dovedností potřebných pro život.

1.3. ***Základní cíle Strategie***

Hlavní cíl

Hlavním cílem Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018 je prostřednictvím efektivního systému prevence, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe vzájemně navazujících subjektů, minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže.

Obecný cíl:

Výchova k předcházení, minimalizaci či oddálení rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti jako standardní součást výchovně vzdělávacího procesu v prostředí českých škol zabezpečovaná kvalifikovanými a kompetentními osobami a institucemi a dále pak motivace k opuštění rizikového chování, pokud již nastalo a ochrana před dopady rizikového chování, pokud již nastalo ve výrazné formě.

Specifické cíle:

- Fungující systém koordinace primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně dány koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí včetně stanovení pravidel komunikace mezi nimi.
- Fungující systém primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně a transparentně legislativně vymezeny koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí a jejich činnost.
- Nastavení efektivního systému vzdělávání pro oblast primární prevence rizikového chování pro všechny subjekty, které na oblasti primární prevence participují při využití, ověření a následné implementaci výstupů projektu VYNSPI.
- Finanční zajištění oblasti primární prevence, udržení stabilního dotačního systému
- Zavedení národního systému hodnocení kvality programů primární prevence (certifikací) pro všechny typy rizikového chování, který je určen všem poskytovatelům těchto programů a který zajišťuje srovnatelnou úroveň těchto programů na celém území České republiky.

1.4. ***Cílové skupiny***

Strategie primární prevence rizikového chování je zaměřena zejména na níže uvedené skupiny populace. Diferencované působení na jednotlivé cílové skupiny je naplňováno v opatřeních, které

ministerstvo realizuje v koordinační a metodické činnosti, při podpoře vzdělávacích aktivit a financováním preventivních programů pro jednotlivé cílové skupiny prostřednictvím své dotační politiky.

1.4.1. Primární cílové skupiny

Děti a mládež

Obecná populace dětí a mládeže

Jedná se o cílovou skupinu, která není identifikována podle individuálních rizikových faktorů.

Věkové kritérium definuje populaci dětí a mládeže do pěti cílových skupin:

- Předškolní věk (3-6 let)
- Mladší školní věk (6-12 let)
- Starší školní věk (12-15 let)
- Mládež (15-18 let)
- Mladí dospělí (18-26 let)

Na tuto skupinu se zaměřují programy všeobecné primární prevence, podrobněji v kapitole 2.2 Úrovně specifické primární prevence.

Specifické skupiny dětí a mládeže

Jedná se o skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem problémů s chováním (např. děti z rodin, kde je páchána trestná činnost, se závislostí na alkoholu apod.). Na tuto skupinu se zaměřují programy selektivní primární prevence, podrobněji v kapitole 2.2 Úrovně specifické primární prevence.

Jednotlivci vykazující rysy rizikového chování

Jedná se o jednotlivce, kteří svým chováním vykazují určité rysy rizikového chování (např. mladí experimentátoři s drogami, záškoláci apod.) Na tuto skupinu se zaměřují programy indikované primární prevence, podrobněji v kapitole 2.2 Úrovně specifické primární prevence.

1.4.2. Další cílové skupiny

Rodiče

Zejména rodina s rizikovými faktory – děti pocházející z rodin, kde se vyskytují rizikové faktory jako např. užívání alkoholu a jiných omamných a psychotropních látek, domácí násilí, trestná činnost, jsou ve svém vývoji více ohroženy vznikem rizikového chování. Existuje též řada různých typů programů pro rodiče, jejichž cílem je změna rizikového prostředí a vztahů, v nichž vyrůstají jejich děti.

Veřejnost

Laická i odborná veřejnost má nepochybně vliv na vývoj jedince a je proto nezbytné aktivní zapojení veřejnosti do prevence rizikových projevů chování, a to prostřednictvím dostatečného informování a aktivitami specificky zaměřenými na tuto cílovou skupinu.

Pracovníci v primární prevenci rizikového chování

Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence a úspěšnosti primárně preventivních programů jsou vzdělaní a kvalifikovaní pracovníci v primární prevenci rizikového chování, kteří jsou vybaveni odpovídajícími znalostmi, dovednostmi a způsobilostmi podle úrovně, kterou v primární prevenci zajišťují.

Na úrovni školy se jedná především o ředitele škol, dále pak pedagogy, kteří jsou nositeli preventivního a výchovného potenciálu – školní metodiky prevence, výchovné poradce, školní psychology, učitele etické výchovy, učitele výchovy k občanství a ke zdraví, multikulturní výchovy, osobnostní a sociální výchovy apod.

Mimo školu jsou to pracovníci z dalších subjektů a institucí, které ve školském prostředí primární prevenci realizují.

1.5. Funkce Strategie

Strategie na období 2013-2018 je základním koncepčním dokumentem MŠMT v oblasti primární prevence rizikového chování dětí a mládeže pro následující šestileté období, ve kterém jsou vyjádřeny základní východiska a cíle, které vycházejí a jsou v souladu se současnou úrovní vědeckého poznání a dobrou praxí v oblasti primární prevence. Na tuto Strategii bude navazovat Akční plán realizace Strategie, který bude obsahovat priority, hlavní cíle, úkoly, odpovědnosti a termíny plnění úkolů a opatření, které mají přispět k naplnění cílů Strategie.

Hlavní funkce Strategie

- ✿ Stanovit hlavní cíle v oblasti primární prevence rizikového chování pro klíčové subjekty v primární prevenci
- ✿ Rozvíjet systém koordinace v primární prevenci včetně jasného vymezení organizačního rámce, kompetencí a odpovědností jednotlivých subjektů
- ✿ Sjednotit terminologii v oblasti primární prevence s ohledem na mezioborový a mezirezortní charakter prevence rizikového chování
- ✿ Informovat odbornou a laickou veřejnost o problematice primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže

2. Systém primární prevence rizikového chování v České republice

2.1. Základní terminologie

Vzhledem k tomu, že jednou z hlavních funkcí Strategie je sjednotit terminologii v oblasti primární prevence s důrazem na mezioborový a mezirezortní charakter prevence rizikového chování, je v celém dokumentu používána terminologie v souladu s nově vytvořenými materiály v rámci projektu VYNSPI² (zejména Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování, učebnice Primární prevence rizikového chování ve školství).

Celkový seznam zdrojů použitých termínů je pak uveden v příloze (Zdroje). Základními pojmy Strategie jsou pojmy primární prevence a rizikové chování.

- ✿ Pojmem **prevence** rozumíme všechna opatření směřující k předcházení a minimalizace jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.

² ESF projekt VYNSPI, č. CZ.1.07/1,3,00/08.2005, celým názvem Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů pro pedagogické pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni, byl realizován Klinikou adiktologie (dřívější Centrum adiktologie) a NÚV (dřívější IPPP) v letech 2009-2012

- ✿ Pojem **rizikové chování** zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince a/nebo ohrožují jeho sociální okolí. Rizikové chování představuje různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů chování „běžného“ (např. provozování adrenalinových sportů) až po projevy chování na hranici patologie (např. nadměrné užívání alkoholu, cigaret, kofeinu či nelegálních drog, násilí).

2.2. Úrovně specifické primární prevence

Základní charakteristikou efektivní primární prevence rizikového je dlouhodobá a kontinuální práce s dětmi a mládeží, která je prováděna v menších skupinách a za aktivní účasti cílové skupiny. Specifickou primární prevenci lze rozdělit podle cílové skupiny, intenzity programu, podle prostředků a nástrojů, které program využívá a na jaké úrovni je zapojení cílové skupiny, a to do tří úrovní:

- ✿ **Všeobecná primární prevence** – se zaměřuje na běžnou populaci dětí a mládeže, zohledňuje pouze věková kritéria (viz kapitola 1.4.1.). Jedná se většinou o programy pro větší počet účastníků (obvykle třída, skupiny do 30 účastníků).
- ✿ **Selektivní primární prevence** – se zaměřuje na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování a jsou většinou více ohrožené než jiné skupiny populace. Pracujeme zde s menšími skupinami, případně i jednotlivci.
- ✿ **Indikovaná primární prevence** – je zaměřena na jedince, u kterých se již vyskytly projevy rizikového chování. Jedná se o práci s populací s výrazně zvýšeným rizikem výskytu či počínajících projevů rizikového chování. Jedná se o individuální práci s klientem.

2.3. Formy rizikového chování

Primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti MŠMT se zaměřuje prioritně na předcházení rozvoje rizik, které směřují zejména k následujícím rizikovým projevům v chování dětí a mládeže:

- ✿ **Interpersonální agresivní chování** - agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedií, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- ✿ **Delikventní chování** ve vztahu k hmotným statkům – vandalismus, krádeže, sprejerství a další trestné činy a přečiny
- ✿ **Záškoláctví** a neplnění školních povinností
- ✿ **Závislostní chování** - užívání všech návykových látek, netolismus, gambling
- ✿ **Rizikové sportovní aktivity, prevence úrazů**
- ✿ **Rizikové chování v dopravě, prevence úrazů**
- ✿ **Spektrum poruch příjmu potravy**
- ✿ **Negativní působení sekt**
- ✿ **Sexuální rizikové chování**

2.4. Prioritní oblasti Strategie na příští období

Na základě realizace primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti MŠMT v uplynulém období byly vytipovány následující klíčové oblasti, jimž se Strategie věnuje:

- 1) Koordinace
- 2) Legislativa
- 3) Vzdělávání

- 4) Financování
- 5) Evaluace primární prevence a certifikace programů primární prevence.

Při přípravě MŠMT oslovilo zástupce odborné veřejnosti, byly vytvořeny pracovní skupiny, které se scházely s cílem pojmenování aktuálního stavu v dané oblasti a vytyčení cílů na období příští.

2.4.1. Koordinace primární prevence - role a odpovědnost klíčových subjektů

Koordinace aktivit zaměřených na prevenci rizikového chování je tvořena širokým spektrem na sebe navazujících a vzájemně se doplňujících vzdělávacích, kontrolních a evaluačních opatření, uskutečňovaných na mezinárodní, národní, krajské a místní úrovni. Koordinace preventivních programů umožňuje systémově zavádět aktivity podporující protektivní a minimalizující rizikové faktory vznikající v průběhu života jedince.

Cílem koordinace je implementace programů, které s jasně zjištěnou efektivitou usilují o předcházení rizikového chování u dětí a mládeže.

Dílčími cíli koordinace na státní, krajské i regionální úrovni je sjednocování standardizovaných postupů, spolupráce na přidělování dotací, sběr dat a jejich vyhodnocování, přenos informací a přístupů v oblasti prevence rizikového chování.

Obecně lze říci, že primární prevence pro to, aby byla efektivní, musí být realizována v úzké spolupráci různých subjektů – např. škol, školských poradenských zařízení, zákonných zástupců, nestátních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží, OSPODů, Policie ČR, VŠ a dalších.

Systém koordinace primárně preventivních aktivit probíhá na dvou zásadních vzájemně se ovlivňujících úrovních, a to na centrální úrovni a krajské (místní) úrovni. Při procesu koordinování systému jsou využívány horizontální (meziresortní) a vertikální (od státní přes krajskou až po místní úroveň) postupy a nástroje. Koordinační mechanismy se prolínají na horizontální, tak i vertikální úrovni.

2.4.1.1. Horizontální úroveň koordinace v rámci ČR

MŠMT v rámci horizontální koordinace v rámci ČR spolupracuje s jednotlivými věcně příslušnými resorty. Iniciuje a podporuje jejich optimální spolupráci při plnění úkolů v oblasti primární prevence rizikového chování. Za realizaci Strategie nese zodpovědnost MŠMT ve spolupráci s dalšími orgány státní správy a samosprávy.

MŠMT

V návaznosti na schválené vládní dokumenty z oblasti primární prevence rizikového chování u žáků zpracovává příslušný koncepční materiál resortu na dané období – strategii a akční plán, metodicky podporuje a koordinuje aktivity v oblasti primární prevence.

Vytváří podmínky pro realizaci resortního systému prevence na národní úrovni v oblasti metodické a legislativní.

Každoročně vyčleňuje resortní finanční prostředky na specifickou primární prevenci rizikového chování, podílí se na certifikačním procesu a podporuje zejména kvalitní certifikované programy.

Spravuje internetový informační komunikační systém odborně garantovaný MŠMT.

Rozvíjí spolupráci v oblasti primární prevence na horizontální (meziresortní úrovni), má zřízen poradní orgán Výbor pro koordinaci primární prevence; na vertikální úrovni má zřízen Výbor krajských školských koordinátorů prevence, dále spolupracuje s nadresortními orgány zejména s

Úřadem vlády - Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Republikovým výborem pro prevenci kriminality Ministerstva vnitra.

Dále spolupracuje s odbornou veřejností – nestátním neziskovým sektorem, pedagogickými fakultami a odbornými pracovišti VŠ ČR, Asociací krajských školských koordinátorů prevence, pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče a dalšími subjekty a institucemi primární prevence se zabývajícími.

Koordinuje resortní činnost a spolupracuje s přímo řízenými organizacemi, jakými jsou Národní ústav pro vzdělávání, Národní institut pro další vzdělávání a Národní institut dětí a mládeže v oblasti primární prevence a efektivně využívá jejich odborného potenciálu v oblasti metodické, vzdělávací, výzkumné - v oblasti kontrolní využívá odborný potenciál České školní inspekce.

Metodicky podporuje krajské školské koordinátory prevence a rozvíjí spolupráci v krajích.

Podstatnou roli nejen kontrolní, ale i při sběru dat, jejich analýze i vlastní evaluační činnosti při inspekčním hodnocení plní Česká školní inspekce.

Ministerstvo zdravotnictví (dále MZ)

V rámci koordinace primární prevence se působnosti ministerstva zdravotnictví týkají např. opatření primární prevence zdravotních škod způsobených užíváním tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek. V gesci MZ jsou také koordinovány některé strategické dokumenty zaměřené na prevenci – Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatel České republiky; Zdraví pro všechny v 21. století; Národní akční plán prevence dětských úrazů na léta 2007 – 2017 či Národní program řešení problematiky HIV/AIDS v ČR na období let 2013 – 2017. Mezi hlavní spolupracující subjekty v oblasti primární prevence a podpory zdraví patří Státní zdravotní ústav v Praze, krajské hygienické stanice a další aktéři. Státní zdravotní ústav je např. koordinátorem programu „škola podporující zdraví“.

Ministerstvo vnitra - Republikový výbor pro prevenci kriminality

Prostřednictvím Republikového výboru pro prevenci kriminality (dále RVPPK) zajišťuje a koordinuje opatření v rámci prevence kriminality Ministerstva vnitra. RVPPK je meziresortní iniciační, koordinační a metodický orgán. Těžiště horizontální spolupráce spočívá ve spoluvytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k obecní kriminalitě. Koncepčním dokumentem pro zajištění prevence kriminality je Strategie prevence kriminality.

Úřad vlády České republiky - Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky je součástí struktury Úřadu vlády ČR. RVKPP vznikla na základě usnesení vlády č. 643 ze dne 19. června 2002; v rámci sekretariátu RVKPP a Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. RVKPP zřizuje výbory, odborné pracovní skupiny k podpoře meziresortní koordinace protidrogové politiky. Nástrojem pro zajištění protidrogové politiky jsou Národní a krajské protidrogové Strategie a Akční plány, v nichž jsou obsažena opatření, jež realizují a koordinují jednotlivá ministerstva v oblasti prevence rizikového chování užívání návykových látek a kraje.

2.4.1.2. Vertikální úroveň koordinace v rámci ČR

Vertikální koordinace usiluje o sladění jednotlivých aktivit na regionální a místní úrovni (tj. krajské i obecní) tak, aby byly zohledňovány místní podmínky a potřeby a současně, aby realizovaná opatření a intervence byly uskutečňovány v souladu s hlavními cíli, principy a postupy doporučenými

národní strategií primární prevence. Na vertikální úrovni MŠMT metodicky vede a koordinuje činnost krajských školských koordinátorů prevence (pracovníků krajských úřadů), metodiků prevence (pracovníků pedagogicko-psychologických poraden) a prostřednictvím krajských školských koordinátorů prevence a metodiků prevence též činnost školních metodiků prevence (určených pedagogů ve školách a školských zařízeních).

Krajský školský koordinátor prevence

Za účelem koordinace činnosti realizovaných v rámci krajské Strategie prevence rizikového chování krajský školský koordinátor prevence spolupracuje především s krajským protidrogovým koordinátorem, manažerem prevence kriminality v kraji a koordinátorem pro romské záležitosti, případně s dalšími koordinátory. Na úrovni obcí metodicky podporuje ředitele škol a školských zařízení, školní metodiky prevence ve všech typech škol a metodiky prevence v pedagogicko-psychologické poradně (PPP). Spolupracuje s preventivním týmem MŠMT. Vymezení činnosti krajských školských koordinátorů prevence je obsaženo v Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2010).

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně (dále jen PPP) zejména:

- ✿ Zajišťuje za PPP specifickou prevenci rizikového chování a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem.
- ✿ Zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školních metodiků prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady (semináře) a poskytuje jim individuální odborné konzultace.
- ✿ Na žádost školy a školského zařízení pomáhá ve spolupráci se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky řešit aktuální problémy související s výskytem rizikového chování.
- ✿ Udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi a subjekty, které se v kraji v prevenci angažují.
- ✿ Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení a při stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje.

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je pracovník školy nebo školského zařízení. Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Školní metodik prevence zejména:

- ✿ Koordinuje tvorbu a kontroluje realizaci preventivního programu školy. Koordinuje a participuje na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších forem rizikového chování.

- Metodicky vede pedagogické pracovníky školy v oblasti prevence rizikového chování (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).
- Koordinuje vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.
- Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevenci rizikového chování.

Klíčovými aktivitami pro oblast koordinace pro období vymezené touto strategií jsou (Veškeré aktivity budou zpracovány detailně včetně indikátorů a mezníků plnění v Akčním plánu MŠMT k této strategii. Jejich realizace předpokládá aktivní spolupráci zainteresovaných subjektů na horizontální i vertikální úrovni řízení oblasti primární prevence.):

Specifický cíl pro oblast koordinace:

Fungující systém koordinace primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně dány koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí včetně stanovení pravidel komunikace mezi nimi.

Cíle na období platnosti této Strategie

- Ustanovení (znovuobnovení) „meziresortního a meziinstitucionálního koordinačního výboru“ pro prevenci při MŠMT
- Zaměření metodických doporučení a pokynů v oblasti primární prevence více na oblast středního školství
- Návrh řešení problematiky testování žáků na návykové látky ve školním prostředí
- Legislativní ukotvení koordinace prevence: podnět k oživení záměru legislativní úpravy prevence – zákon o prevenci
- Adekvátní vymezení činností metodika prevence v PPP
- Adekvátní snížení míry přímé pedagogické činnosti školního metodika prevence
- Spolupráce škol a školských zařízení s poskytovateli zdravotních služeb v oboru praktické lékařství pro děti a dorost a PPP
- Spolupráce Krajských hygienických stanic a SZÚ se školami a ŠZ

- Zabezpečení a vytvoření podmínek pro to, aby každá úroveň vertikální koordinace vytvářela svůj strategický dokument, který by byl v pravidelných intervalech evaluován
- Nastolení pravidel využívání pozitivní medializace primární prevence – nutnost pozitivní prezentace primární prevence v masmédiích
- Pozitivní osvěta o této problematice (PP) a lepší informovanost veřejnosti, které jsou aktuálně z hlediska celospolečenské kultury médií významně ovlivňovány.
- Obousměrná efektivní komunikace v rámci vertikální koordinace: MŠMT – kraj – metodik prevence v PPP – školní metodik prevence
- Standardy primární prevence rizikového chování – nastolení systému kontroly kvality programů primární prevence na všech úrovních
- Vzdělání lektorů primární prevence – měl by zajistit nový čtyřstupňový model vzdělávání
- Všeobecná primární prevence by měla být integrována do běžné činnosti škol – měli by ji dělat sami učitelé – možnost využití třídnických hodin – škola by měla mít povinnost metodických porad k výchově a prevenci
- Využití stávajícího potenciálu a koordinace povinných, povinně volitelných i volitelných předmětů, které se na úrovni školy podílejí na celkovém preventivním efektu v oblasti rizikového chování (např. etická výchova, výchova k občanství a ke zdraví, multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, finanční gramotnost apod.)
- Školní metodik prevence – vymezení jeho koordinační úlohy
- Projekt IVýP (individuální výchovný plán) – řeší oblast výchovy ve školách – v návaznosti na pilotní ověřování zabezpečit implementaci do dokumentů primární prevence
- Návrh nastavení spolupráce škol a OSPOD – řešení ve spolupráci s MPSV

2.4.2. Legislativa v oblasti primární prevence

Do roku 2005 byl systém primární prevence vymezen Metodickým pokynem MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů č. j.: 14514 z roku 2001.

Rok 2004 se stal přelomovým přijetím nového školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů i v oblasti prevence. Od tohoto roku lze hovořit o tom, že školy mají zákonnou povinnost prevenci realizovat, toto je definováno ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, v jakém rozsahu, kdo je kompetentní osobou za oblast prevence, jakou musí mít tato osoba kvalifikaci apod.

Pro efektivní realizaci primární prevence je nezbytné dostatečné legislativní ukotvení, které vymezuje zásady primární prevence, ukotvuje systém včetně nastavení kompetencí jednotlivých subjektů na primární prevenci participujících a současně stanovuje nezbytnou dokumentaci, která se s realizací pojí.

Základním legislativním dokumentem, který upravuje oblast primární prevence rizikového chování ve školách a školských zařízeních je **zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním,**

vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, který ukládá povinnost vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů a pro předcházení vzniku rizikového chování.

Zákon č. 109/2002 Sb., o zařízeních ústavní výchovy, ochranné výchovy a zařízeních preventivně výchovně péče, ve znění pozdějších předpisů, upravuje oblast preventivně výchovně péče.

V roce 2005 byl přijat **Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů**, ve znění pozdějších předpisů, který zpřísnil podmínky pro požívání alkoholu, tabákových výrobků a jiných návykových látek.

Stávající legislativa z hlediska systému ukotvuje funkce i činnost školního metodika prevence a metodika prevence, který je zaměstnancem pedagogicko-psychologické poradny. Dosud se nepodařilo vymezení a ukotvení role krajského školského koordinátora prevence. Kraje v současnosti vykonávají činnost v oblasti primární prevence v přenesené působnosti a díky nastavenému systému vertikální koordinace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je realizována úzká spolupráce státní správy a samosprávy v otázkách primární prevence.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, je klíčovou pro funkci školního metodika prevence a metodika prevence, neboť poprvé zákonně ukotvuje tuto funkci. Vymezuje kompetence v rámci školy a současně stanovuje metodické řízení v systému poradna versus škola.

Pro školy vyplývá jednoznačná povinnost v rámci školních řádů vydefinovat rizikové aspekty, které ve škole nemají místo. Stejně tak je zapotřebí, aby součástí školního řádu byl i deklarován systém výchovných opatření. Tzn., jestliže dojde k porušení některého z bodů řádu, nastává nezbytné opatření. S těmito postupy jsou žáci, pedagogové i rodiče předem seznámeni a je možné tímto způsobem zamezit některým možným problémům již v zárodku.

Školy oblast primární prevence rozpracovávají v rámci svých školních vzdělávacích programů. Většina z nich má zpracovaný samostatný dokument, který primární prevenci a její realizaci na škole popisuje z hlediska priorit a cílů – Minimální preventivní program.

Pojem **Minimální preventivní program** byl poprvé použit v rámci Metodického pokynu č. j. 14514 uvedeného výše. Tento pojem je již velmi zažitý, byť jeho název může být zavádějící. Činnost škol v oblasti prevence v žádném případě nemůže být chápána jako minimální. Mnohdy je realizována s maximálním úsilím a je stejně tak i uchopována v celé šíři předmětné problematiky. Je třeba říci, že neexistuje právní závazný dokument, který školám realizaci Minimálních preventivních programů ukládá. Školy si v současné době problematiku prevence sociálně patologických jevů implementují právě do svých školních vzdělávacích programů.

Stále sporným bodem problematiky spojené s návykovými látkami je testování v prostorách školy. Stávající legislativa vymezuje, za jakých podmínek testovat lze a kdo je osobou kompetentní k provádění testování. Je plně v kompetenci vedení škol (v návaznosti na souhlas zákonných zástupců), zdali k testování přistoupí či nikoliv. Je třeba ale opakovaně zdůraznit, že se nejedná o primárně preventivní aktivitu školy.

Dalším důležitým dokumentem legislativní povahy, který zasahuje do oblasti primární prevence, je **Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků**, ve znění pozdějších předpisů. Tato stanovuje nezbytné kvalifikační předpoklady pro výkon specializovaných činností (mezi něž prevence rizikového chování patří).

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů stanovuje, že metodik, který splňuje kvalifikační předpoklady, má nárok na příplatek za svou činnost.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů se zabývá problematikou dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (ve vztahu k primární prevenci zejména oblast sociálního znevýhodnění).

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, která v §2 přímo stanovuje, že školská zařízení pro zájmové vzdělávání budou uskutečňovat formy činností **v zájmovém vzdělávání vedoucí k prevenci rizikového chování dětí, žáků, studentů.**

Klíčovými aktivitami pro oblast legislativy pro období vymezené touto strategií jsou (Veškeré aktivity budou zpracovány detailně včetně indikátorů a mezníků plnění v Akčním plánu MŠMT k této strategii. Jejich realizace předpokládá aktivní spolupráci zainteresovaných subjektů na horizontální i vertikální úrovni řízení oblasti primární prevence.):

Specifický cíl pro oblast legislativy:

Fungující systém primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně a transparentně legislativně vymezeny koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí a jejich činnost.

Cíle na období platnosti této Strategie

- *Legislativní zakotvení krajského školského koordinátora prevence (kompetence a povinnosti)*
 - *legislativní ukotvení v některém z právních předpisů (školský zákon, zákon o krajích, zákon č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákon o primární prevenci)*
- *Revize stávajících právních předpisů a na základě odhalení nedostatečných pokrytí v rámci systému primární prevence přípravu návrhů adekvátních opatření*
 - *obsah, struktura, formy rizikového chování ve školách a šk. zařízeních*
- *Vytvoření strategických dokumentů na úrovni jednotlivých regionů – metodiků prevence v PPP (na úrovni krajských plánů primární prevence) – stanovení ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. (činnosti metodika prevence v PPP) – v současnosti již některé PPP vypracovávají strategii prevence PPP*
- *Vytvoření ekvivalentu na úrovni škol - Strategický dokument na úrovni škol a školských zařízení – Program prevence rizikového chování – zahrnoval by všechny stávající dokumenty (minimální preventivní program, školní preventivní strategii) – zakotvení ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů – povinnost na vyžádání program předložit PPP*
- *Školní metodik prevence*
 - *nezbytné zabezpečení adekvátních podmínek pro jeho činnost - snížení míry přímé pedagogické činnosti – nařízení vlády č. 75/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, případně navázáním na kariérní řád*
 - *stanovení minimální odborné praxe v oblasti primární prevence rizikového chování (2 – 5 let) při nástupu do funkce*
 - *povinnost mít absolvované specializační studium nebo do 2 let studium zahájit*

- *vzdělávání bude realizováno ve vazbě na kariérní řád pedagogických pracovníků*
- *Metodik prevence v PPP – zakotvení v zákonu o pedagogických pracovnících + snížení míry povinnosti o 10 h týdně – novela nařízení vlády č. 75/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů*
- *novelizace metodických pokynů a informací resortu, které mají vazbu na primární prevenci rizikového chování, avšak již nejsou aktuální*
- *Metodický pokyn o spolupráci škol s pediatrií – povinnost lékaře potvrdit nepřítomnost (zákon o zdravotních službách – MZ) – ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví*

2.4.3. Vzdelávání v oblasti primární prevence

Přestože aktuálně již existuje řada technik a metod, jak efektivně primární prevenci realizovat, přesto je praxe taková, že neexistuje dostatek subjektů, o nichž lze říci, že realizují efektivní primární prevenci, která přináší požadované a očekávané výsledky. Toto je bezpochyby následkem nekoordinovaného, nejednotného, různorodého (co do rozsahu i kvality) vzdělávání v oblasti primární prevence.

Svou roli zde hraje i mylný trend, že vzdělání potřebují pouze osoby, které se intenzivně problematice primární prevence věnují.

Výzkumy, šetření i praxe ukazují, že pro efektivní realizaci primární prevence je nezbytné mít dostatečné znalosti, vědomosti a zkušenosti, a to se týká všech, kteří přicházejí nebo mohou přicházet s rizikovým chováním do styku.

Faktem zůstává, že primární prevence vyžaduje různé úrovně znalostí, dovedností a kompetencí podle toho, do jaké míry primární prevenci realizujeme. Z tohoto predikátu vycházel i autoři návrhu Čtyřúrovňového modelu kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství (Charvát, Jurystová, Miovský, 2012). Tento návrh modelu bude nyní MŠMT ověřován a implementován do praxe v rámci oblasti primární prevence. Návrh modelu reflektuje požadavek, aby konkrétní pracovní role a pozice spojené s primární prevencí na všech úrovních zastávaly pouze řádně kvalifikované osoby.

Naplňování kvalifikačních předpokladů pro realizaci preventivních aktivit musí být rovněž pravidelně průběžně kontrolováno (např. Českou školní inspekcí či certifikací poskytovatelů primární prevence).

Klíčovými aktivitami pro oblast vzdělávání pro období vymezené touto strategií jsou (Veškeré aktivity budou zpracovány detailně včetně indikátorů a mezníků plnění v Akčním plánu MŠMT k této strategii. Jejich realizace předpokládá aktivní spolupráci zainteresovaných subjektů na horizontální i vertikální úrovni řízení oblasti primární prevence.):

Specifický cíl pro oblast vzdělávání:

Nastavení efektivního systému vzdělávání pro oblast primární prevence rizikového chování pro všechny subjekty, které na oblasti primární prevence participují při využití, ověření a následné implementaci výstupů projektu VYNSPI.

Cíle na období platnosti této Strategie

- *Role MŠMT – zabezpečení a zavedení systému vzdělávání v oblasti primární prevence*

- *Ověření a implementace Čtyřúrovňového modelu kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství (Charvát, Jurystová, Miovský, 2012)- výstup projektu VYNSPI*
- *Zrevidovat stávající systém vzdělávacích aktivit v celé oblasti primární prevence rizikového chování a výchovy k prosociálnímu chování s cílem jejich integrace do jednoho vzdělávacího systému (např. vzdělávání metodiků prevence, etická výchova, osobnostní a sociální výchova apod.)*
- *Systém vzdělávání pedagogických pracovníků nastavit nikoliv na absolvovaný obsah jednotlivých kursů a vzdělávacích aktivit, ale zejména na následné ověření:*
 1. *vědomostí,*
 2. *znalostí,*
 3. *kompetencí,**které budou ověřovány u absolventů vzdělávání.*
- *Doporučení zavedení vzdělávání v oblasti primární prevence na VŠ v rámci studia ve studijních programech – příprava před vlastní pedagogickou praxí*
- *Navrhnout systém „dalšího (celoživotního)“ vzdělávání pedagogických pracovníků- vzdělávání (např. školních metodiků prevence a metodiků prevence) bude realizováno ve vazbě na kariérní řád pedagogických pracovníků*
-
- *Zavést systém akreditace vzdělávacích akcí s ohledem na jejich efektivitu a využití v oblasti primární prevence rizikového chování*
- *Nastolení vzdělávacího systému pro třídní učitele v oblasti prevence a vymezení jejich role v prevenci*
- *Vzdělávání ředitelů škol a školských zařízení v prevenci rizikového chování v rámci jejich funkčního vzdělávání*
- *Zavedení supervize jako formy vzdělávání a odborného rozvoje*

2.4.4. Finanční zajištění primární prevence

Účinná opatření primární prevence není možno uskutečnit bez adekvátního zabezpečení finančních zdrojů k jejich realizaci. Je však nutné, aby financování bylo racionální a podpořené aktivity splňovaly kritéria kvality (certifikace) a efektivitu (cena/výkon).

Oblast primární prevence je finančně zajištěna z více zdrojů. Hlavním garantem této oblasti je MŠMT, které finančně zajišťuje oblast specifické i nespecifické primární prevence, a to formou dotačních řízení a další finanční podpory. Z ostatních resortů je oblast primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže financována z resortu Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví a z Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky.

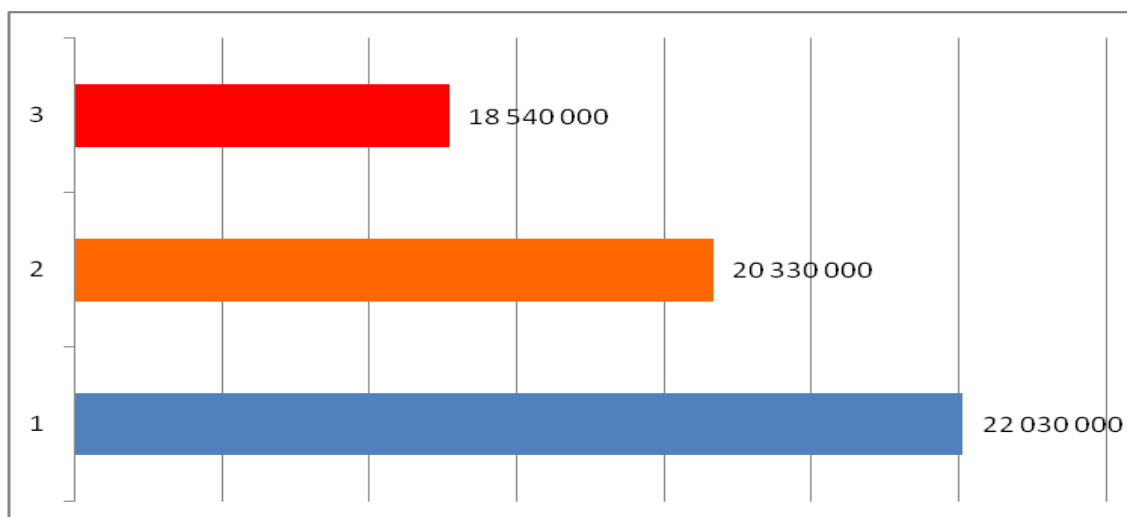
Primární prevence rizikového chování dětí a mládeže by měla být současně financována také z rozpočtů krajů, měst a obcí, na jejichž území se nacházejí příslušné školy, školská zařízení, nestátní neziskové organizace a další subjekty, které pracují s dětmi a mládeží v rámci primární prevence. Důležitým zdrojem financování oblasti primární prevence jsou strukturální fondy EU.

2.4.4.1. Dotační řízení pro oblast primární prevence

MŠMT poskytuje ze svého rozpočtu průměrně ročně cca 20 mil. Kč na dotační program na realizaci aktivit v oblasti prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti MŠMT. V rámci tohoto dotačního programu jsou podpořeny zejména programy dlouhodobé všeobecné primární prevence rizikových forem chování dětí a mládeže, projekty evaluace potřebnosti, dostupnosti a efektivnosti služeb, projekty zaměřené na poskytování odborných a ověřených informací a vzdělávání odborné či laické veřejnosti. Příjemci dotací jsou školy, školská zařízení, nestátní neziskové organizace a další subjekty, které pracují s dětmi a mládeží v oblasti primární prevence.

Dotační program na podporu aktivit v oblasti primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na příslušná období

Rok	Počet podaných žádostí	Počet podpořených žádostí	Celková výše dotace v Kč
2011	416	212	22 030 000
2012	388	179	20 330 000
2013	517	107	18 540 000

Z výše uvedeného grafu je zřejmý trend meziročního úbytku prostředků na financování oblasti primární prevence rizikového chování.

Pro období 2013 – 2018 byla vydána Metodika Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR pro poskytování dotací ze státního rozpočtu na realizaci aktivit v oblasti prevence rizikového chování v období 2013 - 2018, která uvádí podmínky dotačního řízení platné na celé výše uvedené období.

Podporované projekty musí být v souladu:

- s aktuálně platnou strategií primární prevence resortu školství,
- se schválenými krajskými plány prevence (prioritní projekty),

Jedná se o následující typy projektů:

- projekty škol a školských zařízení,
- projekty služeb pro školy a školská zařízení a realizovaná ve školách a školských zařízeních,
- projekty zaměřené na předávání informací (odborné konference, odborná periodika, webové aplikace apod.), výzkum, hodnocení (např. systém hodnocení kvality apod.)

MŠMT jako jediný resort podporuje víceleté projektování. Hlavním důvodem pro jeho zavedení je fakt, že fiskální rok, v němž jsou dotace poskytovány od ledna do prosince daného kalendářního roku, nekoresponduje s potřebami škol, jimž je primární prevence cíleně určena (školní rok od září do června s přesahem roku). Z důvodu zachování efektivity a kontinuity primárně-preventivních programů je víceleté projektování nezbytné. Současně garantuje nezbytnou podmínku efektivní primární prevence, a to dlouhodobost a systémovost jednotlivých aktivit, které musejí být realizovány v delším časovém horizontu a současně v logickém sledu návaznosti jednotlivých aktivit, kroků a opatření.

Pro tyto potřeby má resort školství vytvořen specifický elektronický dotační systém, kde žadatelé vkládají své žádosti o dotaci a celý dotační proces je v něm zahrnut – od žádosti, přes hodnocení, činnost komise, vyhodnocování projektů, schvalovací proces v rámci MŠMT a následně i evidence žádostí o změnu Rozhodnutí a v neposlední řadě i samotné vyúčtování dotací.

Významným podkladovým dokumentem k dotačnímu řízení MŠMT pro oblast primární prevence jsou **krajské plány primární prevence rizikového chování**. Tyto krajské plány charakterizují oblast primární prevence v daném kraji (popisují síť služeb v oblasti primární prevence v kraji, financování primární prevence, priority kraje atd.) a jsou zdrojem informací pro subjekty působící v oblasti primární prevence na krajské, obecní i národní úrovni.

2.4.4.2. Finanční podpora nespecifické primární prevence

MŠMT podporuje také zájmové a neformální vzdělávání, které se významnou měrou podílí na prevenci rizikového chování, a to především nabídkou smysluplného naplnění volného času mladé generace bohatou škálou volnočasových aktivit. Jedná se o nespecifickou primární prevenci.

Zájmové vzdělávání probíhá především ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, kterými jsou dle § 111 zákona č. 561 /2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) **školní družiny, školní kluby a střediska volného času**. Školská zařízení jsou financována v souladu s vyhláškou č. 492/2005 Sb., o krajských normativech. **Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů** v §2 přímo stanovuje, že školská zařízení pro zájmové vzdělávání budou uskutečňovat formy činností **v zájmovém vzdělávání vedoucí k prevenci rizikového chování dětí, žáků, studentů**.

Dále je neformální vzdělávání a práce s dětmi a mládeží uskutečňována v **nestátních neziskových organizacích**. MŠMT poskytuje každoročně v rámci **Programu státní podpory práce s dětmi a mládeží na oblast zabezpečení volného času dětí a mládeže** finanční prostředky ve výši cca 170 mil. Kč. Tyto finanční prostředky zahrnují podporu aktivit v oblasti nespecifické primární prevence. MŠMT tím podporuje rozvoj nestátního neziskového sektoru v oblasti práce s dětmi a mládeží mimo školu a rodinu.

Cílem programů je především podpora:

- ✿ vytváření nabídky volnočasových a dalších vybraných aktivit v rámci členské základny jednotlivých NNO,
- ✿ vytváření nabídky volnočasových a vybraných cílených aktivit NNO určených pro neorganizované děti a mládež,
- ✿ významných mezinárodních a celostátních (příp. nad regionálních) akcí určených dětem a mládeží,
- ✿ rozvoje dobrovolnictví a dobrovolné práce s dětmi a mládeží,
- ✿ odborné přípravy a vzdělávání dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží,
- ✿ vytváření podmínek pro rozvoj neformálního vzdělávání,

- ✿ výchovy dětí a mládeže v dalších vybraných oblastech, zejména k participaci, ke vzájemné toleranci a pochopení, ke zdravému životnímu stylu,
- ✿ mezinárodní spolupráce dětí a mládeže a multikulturní výchovy,
- ✿ vytváření podmínek, možností a rozvoj v poskytování všestranných informací pro potřeby dětí a mládeže,
- ✿ rozvoje materiálně technické základny NNO.

2.4.4.3. Další finanční zajištění primární prevence – podpora metodiků prevence v PPP

MŠMT každý rok uvolňuje ze svého rozpočtu částku cca 5 milionů korun do rozpočtů krajů na zabezpečení činnosti metodiků prevence v pedagogicko-psychologických poradnách. Jedná se o částku cca 56 tis. Kč na jednoho metodika. Metodici prevence působí na pedagogicko-psychologických poradnách nebo jejich detašovaných pracovištích na území okresů. V současné době se jedná o cca 89 metodiků prevence.

Klíčovými aktivitami pro oblast financování pro období vymezené touto strategií jsou (Veškeré aktivity budou zpracovány detailně včetně indikátorů a mezníků plnění v Akčním plánu MŠMT k této strategii. Jejich realizace předpokládá aktivní spolupráci zainteresovaných subjektů na horizontální i vertikální úrovni řízení oblasti primární prevence.):

Specifický cíl pro oblast financování:

Finanční zajištění oblasti primární prevence, udržení stabilního dotačního systému

Cíle na období platnosti této Strategie

- Podporovat projekty primární prevence formou vyhlašovaných dotačních řízení.
- Udržení stabilního dotačního systému pro oblast specifické primární prevence.
- Sloučení ukazatelů – prevence protidrogová a prevence kriminality v rámci dotačního řízení na realizaci aktivit v oblasti primární prevence.
- Podporovat aktivity nespecifické primární prevence v rámci Programu státní podpory práce s dětmi a mládeží na oblast zabezpečení volného času dětí a mládeže.
- Podpora metodiků prevence v pedagogicko-psychologických poradnách.
- Spolufinancování oblasti primární prevence rizikového chování z rozpočtů krajů, měst a obcí.
- podpora zejména programů primární prevence, u nichž byla prokázána efektivita (vědeckým výzkumem) anebo takových, které patří do dobré praxe v prevenci (viz Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování, Širůčková, M., Mioviský, M., Skácelová, L. & Gabrhelík, R. (eds.), 2012.)
- Efektivní využití zdrojů ESF pro oblast primární prevence v novém programovém období 2014-2020.

2.4.5. Evaluace primární prevence a certifikace programů primární prevence

Evaluace preventivního programu je systematické shromažďování, analyzování a interpretování informací o přípravě, průběhu intervence a možných účincích na cílovou skupinu. Získané informace mohou být použity k rozhodování o zlepšení intervence, k jejímu rozšíření nebo odmítnutí (EMCDDA, 1999, 2010). Realizace jakékoli preventivní intervence s sebou přináší určitá rizika, která je nutné evaluací ověřit a zvážit poměr mezi předpokládanými (ověřenými) přínosy/dopady a potenciálními riziky.

Certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence

Certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence je posouzení a formální uznání, že program odpovídá stanoveným kritériím kvality. Jde o proces posouzení služby podle kritérií stanovených schválenými Standardy primární prevence rizikového chování a udělení či neudělení certifikátu kvality. Je to jeden z příkladů praktické realizace normativní evaluace. Udělena certifikace je respektována jako garance kvality programu a ovlivňuje směřování státních finančních dotací. Pro školy je proces certifikace důležitý z hlediska objednavatelů programů. Díky udělené certifikaci má škola možnost poznat odborný kredit daného programu a lépe se rozhodnout, jaký program specifické primární prevence pro své žáky objednat.

Standardy primární prevence rizikového chování

Standardy primární prevence rizikového chování jsou dokumentem, který schválilo MŠMT v letech 2005 a 2008, v roce 2012 pak byl v rámci projektu VYNŠPI rozšířený na všechny typy rizikového chování. Standardy ve své obecné a speciální části definují základní pojmy, cílové skupiny preventivních programů a zásady efektivity primárně preventivního působení. Dále pak v podobě bodovaných kategorií vymezují charakteristiky, které by měl kvalitní program obecně splňovat, například: dostupnost, cílenost, respekt k právu klientů, hodnocení potřeb klienta, adekvátní personální a organizační zabezpečení programů, odpovídající materiálně-technické zázemí a další.

V letech 2011–2012 prošly Standardy primární prevence rizikového chování revizí a byly upraveny tak, aby bylo možno certifikovat všechny programy primární prevence bez ohledu na to, na který typ rizikového chování se zaměřuje (do roku 2011 bylo možné certifikovat pouze programy specifické primární prevence užívání návykových látek). Speciální Standardy primární prevence rizikového chování tedy od roku 2012 postihují tři typy programů dle typu primární prevence – programy všeobecné, selektivní a indikované prevence.

Klíčovými aktivitami pro oblast evaluace pro období vymezené touto strategií jsou (Veškeré aktivity budou zpracovány detailně včetně indikátorů a mezníků plnění v Akčním plánu MŠMT k této strategii. Jejich realizace předpokládá aktivní spolupráci zainteresovaných subjektů na horizontální i vertikální úrovni řízení oblasti primární prevence.):

Specifický cíl pro oblast evaluace:

Zavedení národního systému hodnocení kvality programů primární prevence (certifikací) pro všechny typy rizikového chování, který je určen všem poskytovatelům těchto programů a který zajišťuje srovnatelnou úroveň těchto programů na celém území České republiky.

Zavedení jednotné, jasné a přehledné struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy, která umožní přípravu, realizaci i kontrolu minimálních preventivních programů ve školách a školských zařízeních.

Cíle na období platnosti této Strategie

- *Vytvoření strategického dokumentu na úrovni jednotlivých regionů – metodiků prevence v PPP*
- *Povinnost škol předkládat minimální preventivní program metodikům prevence v PPP*
- *Vytvoření evaluačního nástroje pro rodiče – hodnocení programů, kterých se zúčastňují jejich děti*
- *Vzdělávání metodiků prevence v PPP a ŠMP a vedení škol v oblasti evaluace*
- *Kvalita programů pro děti v oblasti výskytu rizikového chování (dále jen RCH) na škole – efektivita programů primární prevence (dále jen PP) – hodnocení programů v reálu – odborní hodnotitelé, dotazníky apod.*
- *Standard a evaluační nástroj pro hodnocení minimálních preventivních programů*
- *Stanovení transparentní efektivity programů primární prevence (ve smyslu výkon/peníze)*
- *Definice výkonů v PP*
- *Nastavení nového certifikačního procesu programů primární prevence rizikového chování*
- *Evaluační nástroje na hodnocení efektivity (změny chování) u žáků, odklon od rizikového chování, pozdější experimentování – pro potřeby škol, školských zařízení, krajů a MŠMT*
- *Vytvoření jednotného nástroje sběru dat s cílem možnosti komparace údajů v rámci ČR*
- *Evaluaci provádět v koordinované spolupráci s Českou školní inspekcí*

Příloha 1: Seznam použité literatury a zdrojů

- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.) (2010). Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Miovský, M. a kol. (2012). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Miovský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., & Zapletalová, J. (2012). Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Charvát, M., Jurystová, L., & Miovský, M. (2012). Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Černý, M. a Lejčková, P. 2007 Systémový přístup k prevenci užívání návykových látek in Zaostřeno na drogy 2/2007, Úřad vlády České republiky, Univerzita Karlova 1.LF v Praze a VFN v Praze Klinika adiktologie
- Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018, Úřad vlády České republiky
- Národní strategie prevence kriminality na období 2012-2015
- Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. a kol. (2012). Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Pavlas Martanová, Veronika a kol. (2012). Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga
- krajské plány primární prevence

Příloha 2: Seznam subjektů a osob podílejících se na tvorbě Strategie a akčního plánu

Koordinace

Resorty:

- Vladimír Sklenář (MŠMT)
- Radka Heřmánková (MŠMT)
- Jarmila Vedralová (MZ)
- Ferdinand Raditsch (MV)
- Lucia Kiššová (Úřad vlády)
- Andrea Šimáková (MŠMT)
- Karla Mališová (MŠMT)

Kraj:

- Ladislav Spurný (KŠKP Olomoucký kraj)
- Petra Vavrková (KŠKP Ústecký kraj)

Okresní metodik prevence

- Zdenka Ženatová (Rychnov nad Kněžnou)

Školní metodik prevence

- Hana Martinková

NNO

- Helena Vrbková (Život bez závislostí, o.s.)

Středisko volného času

- Jana Heřmanová (zájmové vzdělávání)

Vzdělávání

Resorty:

- Vladimír Sklenář (MŠMT)
- Martina Budinská (MŠMT)
- Michal Trunda (MŠMT)
- Andrea Šimáková (MŠMT)

Kraj:

Dagmar Anschlagová (KŠKP Královéhradecký kraj)

Okresní metodik prevence

- Václava Masáková (Praha)
- Kateřina Tomanová (Olomouc)

VŠ

- Miroslav Charvát (FF UP Olomouc)
- Roman Gabrhelík (KAD, 1. LF UK v Praze)
- Lucie Jurystová (KAD, 1. LF UK v Praze)

NNO

- Petr Steklý (o.s. Prostor)

Centrum prevence

- Jan Žufníček (Pražské CPP)
- Jolana Polzová (Pražské centrum primární prevence)

Evaluace, hodnocení, informace

Resorty:

- Vladimír Sklenář (MŠMT)
- Radka Heřmánková (MŠMT)
- Národní monitorovací středisko
- Leona Běhounková (NÚV)

Kraj:

- Pavlína Čalounová (KŠKP Jihočeský kraj)

- Hana Dadučová (KŠKP Plzeňský kraj)

Okresní metodik prevence

- Kateřina Tomanová (Olomouc)
- Lenka Skácelová (Brno)

VŠ

- Roman Gabrhelík (KAD, 1. LF UK v Praze)
- Lucie Jurystová (KAD, 1. LF UK v Praze)
- Monika Nevoralová (KAD, 1. LF UK v Praze)

NNO

- Petr Nevšímal (Magdaléna, o.p.s.)
- Robert Herák (NNO)

Financování

Resorty:

- Radka Heřmánková (MŠMT)
- Vladimír Sklenář (MŠMT)
- Jarmila Vedralová (MZ)
- Ferdinand Raditsch (MV)
- Pavel Motyčka (Etické Fórum ČR, o.s.)

Kraj:

- Eva Cichová (KŠKP Karlovarský kraj),
- Miroslava Řezníková (KŠKP Středočeský kraj)

Okresní metodik prevence:

- Petra Novotná (Ústí nad Orlicí)

Školní metodik prevence:

- Jitka Maulová SOŠ stavební Plzeň

NNO:

- Petr Štěpánek (o.s. Madio)
- Pavlína Kolářová (Vrak bar Jihlava, o.s.)

Legislativa

Resorty:

- Vladimír Sklenář (MŠMT)
- Radka Heřmánková (MŠMT)
- Jarmila Vedralová (MZ)
- Ferdinand Raditsch (MV)
- Lucia Kiššová (Úřad vlády)

Kraj:

- Tomáš Velička (KŠKP Moravskoslezský kraj),
- Jarmila Peterková (KŠKP Zlínský kraj)

Okresní metodik prevence

- Petra Novotná (Rychnov nad Kněžnou),
- Jolana Polzová (PCPP)

Školní metodik prevence

- Dana Hladíková

NNO

- Helena Vrbková (Život bez závislostí, o.s.)

Středisko volného času

- Jana Heřmanová (zájmové vzdělávání)

Všem výše uvedeným MŠMT děkuje za aktivní podíl na tvorbě této Strategie.